

**Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра політології і державного управління**

Навчально-методична серія
«КАФЕДРА»
№ 101

Михайло Зан

ЕЛІТОЛОГІЯ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для студентів-бакалаврів спеціальності 052 – Політологія
(Освітньо-професійна програма «Політологія»)**

Ужгород – 2025

Зан М. Елітологія: навчально-методичні рекомендації для студентів-бакалаврів спеціальності 052 – Політологія (Освітньо-професійна програма «Політологія») / Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 101; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород, 2025. 42 с.

Розробник:

Зан Михайло Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ.

Рецензенти:

Ключкович Анатолій Юрійович, доктор політичних наук, професор кафедри політології і державного управління УжНУ;

Басараб Володимир Ілліч, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління УжНУ.

Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 101

(створена рішенням кафедри політології і державного управління
ФСН УжНУ, протокол № 7 від 26 лютого 2014 року)

Навчально-методичні рекомендації затверджено на засіданні кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ.

Протокол № 4 від 5 грудня 2024 року.

Схвалено науково-методичною комісією факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Протокол № 6 від 20 січня 2025 року.

Затверджено на засіданні Вченої ради факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Протокол № 5 від 21 січня 2025 року.

© Михайло Зан, 2025

© Навчально-методична серія «Кафедра», 2025

© Кафедра політології і державного управління УжНУ, 2025

ЗМІСТ

Вступ до навчальної дисципліни	4
Очікувані результати навчання	6
Опис та структура навчальної дисципліни чання	7
Програма навчальної дисципліни	10
Тематика практичних занять	21
Методичні вказівки з організації самостійної роботи студентів	27
Індивідуальні завдання	28
Перелік питань на модульну контрольну роботу	30
Перелік питань на іспит (денна форма)	31
Перелік питань на іспит (заочна форма)	32
Рекомендовані джерела інформації	33
Засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання	38
Інструменти, обладнання, програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна	42

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101
ВСТУП ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Навчальна дисципліна «Елітологія» представлена в Освітньо-професійній програмі спеціальності «Політологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 – Політологія, затвердженої Вченою Радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет» 2 липня 2024 року (Протокол № 8), як обов'язковий компонент.

Метою викладання навчальної дисципліни «Елітологія» є засвоєння студентами-політологами базових категорій сучасної науки про еліту та політичне лідерство, вивчення історичного контексту елітології, типологій, механізмів рекрутування та функціональної ролі еліти й політичного лідерства в суспільно-політичному житті та державно-управлінській культурі держави.

Відповідно до освітньо-професійної програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) загальних компетентностей:

- знання предметної області та розуміння професійної діяльності **(ЗК-01)**;
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні **(ЗК-06)**.

2) спеціальних (фахових, предметних) компетентностей:

- здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки **(СК-01)**;
- здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки **(СК-02)**;
- здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах **(СК-03)**;
- здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування **(СК-05)**;
- здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні **(СК-06)**.

Окрім того, вивчення вказаної нормативної навчальної дисципліни дозволить здобувачу вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці феномену політичного лідерства в процесі елітизації державної кадрової політики; використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань; вміти давати оцінку політико-управлінській

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

еліті України в рамках реалізації демократичного врядування; готувати повідомлення, виступи та наукові статті з елітологічної проблематики.

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Елітологія» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

ОК 05	Історія зарубіжних політичних вчень;
ОК 06	Історія політичної думки України;
ОК 07	Сучасна зарубіжна політологія;
ОК 11	Загальна теорія політики;
ОК 12	Політична ідеологія та політична психологія;
ОК 17	Політичні системи сучасності.

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101
ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ**

Відповідно до освітньо-професійної програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни «Елітологія» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
<i>розуміти</i> предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності;	РН-01
<i>вміти</i> застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки;	РН-09
<i>вміти</i> описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах;	РН-10
<i>вміти</i> аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування;	РН-12
<i>вміти</i> аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.	РН-13

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Елітологія»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
<i>розуміти</i> об'єкт, предмет і завдання, історію формування та зміст основних категорій елітології;	РН-01
<i>вміти</i> застосовувати практичні моделі формування лідерства в рамках коучингу;	РН-09
<i>вміти</i> описувати специфіку формування політичних еліт і політичного лідерства, пояснювати типології політичних еліт і політичного лідерства та оцінювати особливості реалізації елітної державної кадрової політики в зарубіжних країнах та Україні на сучасному етапі;	РН-10
<i>вміти</i> аналізувати механізми рекрутування політичних еліт, диференційно-психологічні, онтогенетичні та загально-психологічні парадигми лідерства в контексті сучасних політичних процесів у світі, на загальнонаціональному та регіональному рівнях в Україні;	РН-12
<i>вміти</i> аналізувати рекрутингові стратегії управління людськими ресурсами й на практиці створювати HR-бренди для територіальної громади.	РН-13

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101
ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	2-ий	3-ий
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин (для денної форми навчання): 3,4	4-ий	1-ий
аудиторних – 44	Лекції:	
	24	8
самостійної роботи студента – 46	Практичні (семінарські):	
	20	4
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Індивідуальна та самостійна робота:	
	46	78

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 44/46

для заочної форми навчання – 12/78

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101
Структура навчальної дисципліни**

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарськ	лабораторн	і	індивідуаль на робота	самостійна робота
Тема 1. Елітологія як суспільна наука	6	2			2	2
Тема 2. Проблематика політичної еліти в ретроспекції зарубіжної політичної думки	8	2	2		2	2
Тема 3. Еволюція української елітознавчої думки	8	2	2		2	2
Тема 4. Соціально-стратифікаційні системи та механізми рекрутування еліт	6	2			2	2
Тема 5. Типологія політичних еліт	6	2			2	2
Тема 6. Елітна державна кадрова політика	10	2	4		2	2
Тема 7. Основні концепції та типології політичного лідерства	8	4			2	2
Тема 8. Соціально-психологічний портрет лідера	12	2	4		4	2
Тема 9. Лідерство у контексті коучингу	12	2	4		4	2
Тема 10. Рекрутинг та управління людськими ресурсами	12	2	4		4	2
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	2				
Разом за модуль/семестр	90	24	20		26	20

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарськ	лабораторн	і	індивідуаль на робота	самостійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Елітологія як суспільна наука	4				2	2
Тема 2. Проблематика політичної еліти в ретроспекції зарубіжної політичної думки	8				6	2
Тема 3. Еволюція української елітознавчої думки	8				6	2
Тема 4. Соціально-стратифікаційні системи та механізми рекрутування еліт	10	2			4	4
Тема 5. Типологія політичних еліт	6				4	2
Тема 6. Елітна державна кадрова політика	10		2		4	4
Тема 7. Основні концепції та типології політичного лідерства	8	2			4	2
Тема 8. Соціально-психологічний портрет лідера	10				6	4
Тема 9. Лідерство у контексті коучингу	12	2			6	4
Тема 10. Рекрутинг та управління людськими ресурсами	14	2	2		6	4
Разом за семестр	90	8	4		48	30

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. ЕЛІТОЛОГІЯ ЯК СУСПІЛЬНА НАУКА

Предмет елітології та її структура. Дослідження феномену формування та механізмів функціонування еліти. Система знань про «вибрану верству». Теорія еліт (кінець XIX – початок XX ст.). Напрямки в теорії еліт: 1) макіавеллістська школа; 2) ціннісні елітарні теорії; 3) демократичний елітизм; 4) концепція плюралізму еліт; 5) ліберальні теорії еліт та ін. Види елітології: 1) теоретична; 2) практична; 3) прикладна. Елітологічні напрямки: 1) антропологічний; 2) соціальний/суспільний. Проблемні блоки елітології: 1) соціально-політичний; 2) філософсько-культурологічний; 3) етико-релігійний. Допоміжні елітологічні дисципліни: 1) агіографія/агіологія; 2) генеалогія; 3) євгеніка; 4) персоналізм; 5) герменевтика; 6) психографологія; 7) елітопсихологія; 8) соціальний дарвінізм; 9) гносеологія; 10) етика тощо.

Основні категорії елітології. Категорії стативи: 1) «еліта»; 2) «управлінська еліта»; 3) «елітна група»; 4) «елітна верства/страта»; 5) «політична еліта»; 6) «опозиційна еліта»; 7) «наукова еліта»; 8) «контреліта»; 9) «квазіеліта»; 10) «національна еліта»; 11) «державна еліта»; 12) «правляча еліта»; 13) «елітна особистість» та ін. Категорія динаміки: 1) «циркуляція еліти»; 2) «мобільність еліти»; 3) «динамічність еліти»; 4) «елітарний процес»; 5) «елітна поведінка»; 6) «опозиційна діяльність еліти»; 7) «миротворча діяльність еліти»; 8) «духовна діяльність еліти» тощо.

Методи елітологічного дослідження. Загальнонаукові методи: 1) системний; 2) структурний; 3) функціональний аналіз; 4) біхевіористський метод; 5) історичний метод та ін. Логічні методи: 1) аналіз; 2) синтез; 3) індукція; 4) дедукція; 5) математичні; 6) кібернетичні; 7) моделювання та ін. Емпіричні методи: 1) використання статистики; 2) аналіз документів; 3) соціологічне опитування; 4) експеримент у формі ігрового моделювання; 5) включене спостереження; 6) метод тестування.

**ТЕМА 2. ПРОБЛЕМАТИКА ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ
 В РЕТРОСПЕКЦІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ**

Зародження елітознавства в Стародавньому Китаї. Концепція про управління країною на підставі законів Гуань Чжуна. Систематизація легізму Хань Феєм. Ідеал правителя у філософії Конфуція. Норми поведінки для «благородних» і «низьких» людей. Механізми й технології відбору для навчання ефективних чиновників та їх просування по службі.

Розвиток ідей елітизму в античній Греції. «Теорія досконалості» Піфагора. Аристократія духу. Інтелектуальна та моральна еліта. Дихотомія Геракліта: «кращі» та «гірші», «муді» й «нерозумні». Критика демократії.

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

Етичні норми більшості та цінності небагатьох мудреців (еліти) в Демокріта. Ідеал суспільства за Сократом і Платоном. Вчення про душу. Природність еліти. Правителі-флософи та воїни-охоронці (правляча меншість). Простолюдності (керована більшість). Агібіюз. Виховання та освіта майбутньої еліти. Філософія і політика для еліти. Професійна освіта для більшості громадян. Аристократизм Арістотеля. Якості правителя/керівника. Взаємини демосу та правлячої верхівки. Політея. Ілюзія «володіння верховною владою» у демосу.

Елітознавство європейського Середньовіччя. Духовна підстава ієрархічності та елітизму в суспільстві. Праця «Про небесну ієрархію» Діонісія Ареопажита. Класифікація Адальберона Лаонського: клірики (молитва), воїни (війна), трудівники (праця). «Град Божий» і «Град Земний» Августина Блаженного. Критерій елітизму – виконання Божих заповідей. «Про правління владик» Томи Аквінського. Монархія як найкраща форма державного правління. Критика неуцтва Роджером Беконом. Формування елітарної свідомості через ефективність засвоєння істинних знань.

Концепції елітизму в епоху Ренесансу та Модерну. Проблематика правлячої еліти в працях Нікколо Макіавеллі. Шлях закону та шлях насильства. Мотиви страху та любові/поваги. Мудрий правитель. Якості лева та лисиці. Технологія політичного лідерства. Принципи соціального управління. «Воля до влади» Фрідріха Ніцше. Аристократія духу та піддані. Відчуття себе мірилом цінностей.

Класичні теорії еліт кінця XIX – початку XX ст. Елітарна теорія Вільфредо Парето. Біопсихічні якості індивідів. Закон соціальної гетерогенності. «Вищий прошарок» і «нажчий прошарок». Правляча та неправляча еліти. Характерні риси представників правлячої еліти. Статистичний метод визначення еліти. Широке та вузьке розуміння еліти. Циркуляція еліт. Еліта «левів» і еліта «лисиць». Причина соціальної революції. Цикли підйому та занепаду еліт. Концепція «правлячого класу» Гаetano Моски.

Аксіологічні теорії еліт. Критика макіавеллівського підходу. Ціннісний концепт розуміння еліти. Хосе Ортега-і-Гассет. «Повстання мас». «Вибраність» еліти. Історична відповідальність еліти. «Коефіцієнт еліти» Миколи Бердяєва. Епоха панування кількості над якістю.

Теорії демократичного елітизму. Концепція «демократичного елітизму» Макса Вебера. Харизматичне панування та політичне лідерство. Елітарна демократія Карла Мангейма. Різниця між керівництвом і володарюванням.

Концепції ліберального елітаризму. Чарльз Райт Міллс. «Володарююча еліта» (1959). «Раціональність без розуму». Економічна, політична та військова сфери життя – інституційні осередки елітотворення. Закритість американської політичної еліти. Підстави для формування демократичної еліти за Йозефом Шумпетером.

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101

Концепції плюралізму еліт. Концепція Евергарда Гольтманна. Функціональність еліт з різними кваліфікаційними компетенціями. Заперечення еліти як єдиної привілейованої та відносно згуртованої соціальної групи. «Розмитий»/умовний поділ соціуму на еліту та масу. Формування еліти з компетентних і зацікавлених громадян. Доступ до еліти через особисті здібності, знання. Другорядність багатства, відношення до влади та високого соціального статусу/престижу. Виконання елітою громадянських функцій, пов'язаних із публічним управлінням та адмініструванням.

Неоелітистська концепція. Критика плюралістичних концепцій еліти. Еліта як особливий субполітики. Томас Дай і Гармон Зіглер. «Іронія американської демократії» (1975). «Демократія для еліти» (1984). «Групи інтересів у американському суспільстві». Єдність еліт щодо основних цінностей. Узгоджені правила еліти. Слабкий вплив із боку байдужої більшості. Мудрість еліти для виживання «правління народу». Єва Етзіоні-Халеві про ефективність демократії через автономність політичної еліти.

ТЕМА 3. ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТОЗНАВЧОЇ ДУМКИ

Зародження елітознавства в добу Київської Русі. Концепція «богоугодного володаря» (ігумен Феодосій Печерський, літописець Нестор). Концепція «князівського одновладдя» (митрополит Іларіон, Климент Смолятич). Володимир Мономах. Князь як володар та взірць досконалості. «Повчання дітям» (1096).

Елітознавчі концепти у творах українських мислителів епохи Відродження та Просвітництва. Станіслав Оріховський/Роксолан. «Напучення польському королеві Сигізмунду Августу». Ідея видатної особистості. Особисті якості короля. Формування королівського оточення. Мелетій Смотрицький. «Граматики». Княжі роди. Стефан Яворський про чотири чини в суспільстві (аристократія, військові, духовенство, «люди простонародні»).

Ідеї елітарної особистості у філософії Григорія Сковороди. «Шляхта» й «чернь» (юрба). Ідея «сродної праці». Моральне вдосконалення особистості як шлях до щастя.

Егалітаристські погляди Сергія Подолинського та Михайла Драгоманова. «Соціалізм, нігілізм та тероризм (Відповідь «старому російському соціалістові»)» Сергія Подолинського. Започаткування традиції політичних брошур. Ідеал соціальної справедливості. Робітництво та селянство як рушійні сили соціального процесу. «Програми української соціал-демократії» Михайла Драгоманова. Докази факту «існування української національності». Пріоритет прав людини. Конституціоналізм. Соціал-реформізм. Місцеве самоврядування. Ідеал європейської України.

Елітознавчі ідеї та егалітаризм Івана Франка і Лесі Українки. Проблема «будителя й маси» в творчості Івана Франка. Галицька

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101

еліта/інтелігенція. Народовці та москвофіли. Концепція гуманної демократії. «Чиста справа» та «чисті засоби» в творчості Лесі Українки. Українська політична нація та провідна верства. Виховний ідеал українця. Гуманістичні ідеї. Організаторська робота серед мас. Заперечення революції.

Концепція національної аристократії Вячеслава Липинського. Верстви суспільства. Еліта. Продуценти. Інтелігенція. Матеріальна сила та моральний авторитет національної аристократії. Три методи формування національних еліт. Класократія. Демократія. Охлократія. Постійне відновлення або зміна аристократії.

Погляди Михайла Грушевського щодо ролі еліти в українському державотворенні. Проблема мобілізації національної еліти та «культурно-національної емансипації» від Росії та Польщі. «Керманичі» нації. Малоросійське мислення та формування нового типу свідомого українця.

Елітологічні ідеї Миколи Міхновського. Україна «від Карпатів аж до Кавказу». Національна українська інтелігенція. Вимога «зійти з москвофільських позицій». Відкидання спадкового принципу формування національної еліти.

Теорія еліти Дмитра Донцова. Праці «Націоналізм» (1926) та «Дух нашої давнини» (1951). Прикмети духу провідної верстви. Благородство (шляхетність). Мудрість. Мужність (відвага). Занепад провідної верстви через «дух матеріалізму». Звернення до творчості Григорія Сковороди.

Проблематика еліти у працях ідеологів ОУН. Микола Сціборський. «Націократія» (1935). Національна диктатура. Відмежування від лібералізму та комунізму. Постійне оновлення політичного керівництва нації. Дмитро Мирон «Орлик». «Ідея і Чин України» (1940). Політична еліта як взірць для народу. Моральні якості еліти. Ярослав Стецько. «Дві революції». Українська народна стихія «без голови». Відданість ідеології українського націоналізму. Націоналісти-революціонери як політична еліта. Степан Бандера. «Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс». Політичний провід українського політичного руху. Проблема формування кадрів. Політична еліта як рушій революційної боротьби.

Політична еліта у працях Івана Лисяка-Рудницького та Володимира Винниченка. Звернення Івана Лисяка-Рудницького до творчості Гаєтано Моски та Вільфредо Парето. «Радянська Україна з історичної перспективи» (1970). Проблема амбівалентності українства. Неісторичність українського народу. Праця «Відродження нації» (1920) Володимира Винниченка. Світове громадянство. Колектократія. Оновлення «єства людини».

Елітологічні студії українських політологів кінця ХХ – початку ХХІ ст. Три шляхи формування політичної еліти в незалежній Україні (Микола Михальченко). Еліта та стандарти її поведінки у огляді Юрія Левенця. Правлячий клас у визначенні Фелікса Рудича. Історик і політолог Ярослав Пеленський про українську квазіеліту. Неповноцінність еліти

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

(квазіелітність) в умовах незалежності України (Віктор Каспрук). Проникнення нової еліти в склад старої (трансформованої) в огляді Володимира Потульницького. Імітування політичної модернізації й трансформації політичної еліти пострадянського періоду (Марія Пірен). «Стара» та «нова» політична еліта (Микола Головатий). Олексій Крюков. «Політико-управлінська еліта України: особливості становлення та розвитку в умовах суспільної трансформації» (дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління, 2007). Микола Шульга. «Правляча сучасної еліта України» (1998). Віталій Заблоцький про конгломерат еліт. Супереліти. Реаеліти. Протоеліти. Квазіеліти. Латентеліти (тіньові еліти). Екселіти (колишні еліти).

**ТЕМА 4. СОЦІАЛЬНО-СТРАТИФІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ
ТА МЕХАНІЗМИ РЕКРУТУВАННЯ ЕЛІТ**

Соціально-стратифікаційні системи та їх роль в елітотворенні.

Визначення поняття «еліта». Типи стратифікаційних систем (Вадим Радаєв, Овсій Шкаратан). Фізико-генетична, рабовласницька, кастова, станова, етократична, соціально-професійна, класова, культурно-символічна та культурно-нормативна типи соціально-стратифікаційних систем.

Гільдійний механізм рекрутування еліти. Поняття «гільдія». Геннадій Ашин про політичне рекрутування. Система рекрутування. Характерні риси системи гільдій. Поняття «селекторат». Номенклатурний механізм формування кадрів. Михайло Восленський. «Номенклатура. Правлячий клас Радянського Союзу» (1970). Плюси та мінуси гільдійного механізму рекрутування еліти.

Антрепренерський механізм рекрутування еліти. Поняття «антрепренер». Характерні риси антрепренерської системи. Канали соціальної мобільності. Роль освіти та релігії як соціальних інститутів. Проникність каналів рекрутування еліти. Ротація політичних еліт в умовах кризи та «спокійних» часів. Мотиви для відбору кадрів за Максом Вебером. Традиції. Емоції. Оціночно-раціональні судження. Ділові якості кандидата.

ТЕМА 5. ТИПОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ

Класичні типології еліт. Вільфредо Парето. «Еліта левів» та «еліта лисів». Правляча еліта та контреліта. Теорія раціональної бюрократії *Макса Вебера*. Бюрократія як особливий тип еліти. Плебісцитарна демократія. *Гаetano Моска*. Правлячий клас і контреліта. *Роберт Міхельс*. Олігархічна еліта. Партократія. *Вячеслав Липинський*. Охлократична, демократична та класократична еліти.

Структурно-функціональна типологія еліти. *Гарольд Дуайт Лассвелл*, *Абрахам Каплан*. «Влада і суспільство» (1957). Біполярна типологія. Демократичне та деспотичне врядування. Характеристики еліти за критеріями розташування влади, рекрутування управлінців, меж і поділу

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

влади, розподілу цінностей, рішень та відповідальності. *Карл Мангейм*. Політичні, організаторські, інтелектуальні, художні, моральні та релігійні еліти. *Чарльз Райт Мілс*. Прошарки вертикальної структури американської еліти. Правлячі. Шляхетні. Справедливі. Популісти. Мужні. Багаті. Спеціалісти. Ідеологи. *Микола Кляшторний*. Еліта. Правлячий клас. Політичний клас. Технократичний підхід. Техноструктура. Менеджери. Меритократи.

Критерії та типологізації сучасної політичної еліти. Тоталітарні, авторитарні та демократичні еліти. Роберт Даль та Чарльз Ліндблом про множинність еліти. Легітимні та нелегітимні еліти. Відкриті та закриті еліти. Еліта крові. Еліта багатства. Еліта заслуг (меритократія). Майкл Янг. «Піднесення меритократії, 1870-2033» (1958). Деніел Белл. «Майбутнє постіндустріальне суспільство» (1973). Олександр Гротендік. «Врожаї та посіви. Роздуми про минуле математика» (2001). «Меритократична партія України» (квітень 2011 р.). Принципи націократії та меритократії в рамках діяльності «Азовського руху» та «Національного Корпусу». Фрагментовані еліти. Нормативно інтегровані еліти. Ідеологічно інтегровані еліти. Загальнонаціона, регіональна та місцева еліти. Еліта вищого, середнього та нижчого рівня влади. Найвищі керівні кадри держави (політичний бомонд). Професійні керівники (адміністративна бюрократія). «Ідеологи еліти» (інтелектуали, науковці, представники мистецтва та літератури, духівництво). Найбільш впливові економічні кола (олігархи). Керівники засобів масової інформації (інфократія). Члени родин елітарних персон. Непотизм. «Сірі кардинали». «Корисні члени» («навколелітне оточення»).

ТЕМА 6. ЕЛІТНА ДЕРЖАВНА КАДРОВА ПОЛІТИКА

Елітна особистість як чинник перезавантаження кадрової управлінської практики. Цілісна особистість. Інформатизація суспільства. Підвищення вимог до кадрового резерву. Риси елітних управлінських кадрів. Уміння домагатися результатів. Матеріальні та духовні цінності. Елітна особистість у системі управлінської культури.

Компетенції державного службовця. Поняття «компетенції». Наукові студії компетенцій особистості. Складові професійної компетентності. Загальні та спеціальні компетенції. Цінності та етика в системі елітної державної кадрової політики. Робота компетентного елітного керівника у системі управління людськими ресурсами. Самоосвіта як чинник підвищення компетенцій державного службовця.

Психологічні підходи до реалізації вимог елітизації кадрової політики. «Школа людських відносин». Мотивації та потреби. Ієрархія потреб за Абрахамом Маслоу. Теорія життєвих взаємин зростання Клейтона Алдерфера. Теорія трьох потреб Девіда Мак-Клеланда.

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

Ділове спілкування у системі кадрової взаємодії. Завдання ділового спілкування. Просте спілкування. Мотивація до спілкування. Орієнтація на спілкування. Часове обмеження щодо спілкування. Критерій результативності. Індивідуальна форма комунікативної поведінки. Просторові зони (території людини). Правила ділового спілкування.

Імідж елітного державного службовця у процесі реалізації державної кадрової політики. Поняття «імідж». Відображення особистості. Позитивний та негативний імідж. Базові складові професійного іміджу елітного державного службовця. Використання психологічних технік управління людьми. Особистісний імідж елітного державного службовця. Технологія формування особистісного іміджу. Входження в «образ».

Стрес як невід'ємна складова діяльності державного службовця. Поняття стресу (Ганс Сельє). Ознаки та наслідки стресу. Сім звичок вискоєфективних людей (Стівен Кові). Джерела стресів на роботі. Стратегії протидії стресам. Джерела психологічної стійкості. Методики управління стресом.

Міжособистісні стилі розв'язання конфліктів у діяльності державних службовців. Вибір конфліктної поведінки. Інтереси учасників конфліктуючих сторін. Використання заходів. Стили розв'язання конфліктних ситуацій. Ухилення. Пристосування. Конфронтація. Співробітництво. Компроміс. Практичні поради державному службовцю для вирішення проблем. Потенційні помилки при вирішенні проблем.

Європейська стратегія державної кадрової політики. Базові принципи. Відмінності американської, японської та європейської моделей управління кадровим забезпеченням. Система заглуг і досягнень. Швидка адаптація до змін. Міжнародна асоціація з кадрового управління.

Зарубіжний досвід формування та реалізації державної кадрової політики. Принципи процедури наймання державних службовців. Механізми відбору кадрів. Тестування. Співбесіди. Наймання через «агенції». Досвід Великої Британії, Іспанії, Німеччини та Франції.

Основні напрями елітизації кадрів у державній службі України. Професіоналізація. Системна робота. Прогнозування та планування. Правові, соціальні та організаційні передумови. Мотивація кадрів. Критерії та інноваційні технології моніторингу, ефективності та результативності праці публічних управлінців. Забезпечення прозорості кадрової політики. Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації.

ТЕМА 7. ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ТИПОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА

Зміст поняття «політичне лідерство». Диференціація понять «лідер» та «керівник» (концепт Бориса Паригіна). Феномен лідера. Принцип лідерства. Інститут лідерства. Роберт Такер. «Політична культура і лідерство в Радянській Росії. Від Леніна до Горбачова» (1987). Фази-функції феномену

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

лідера. Діагностична. Настановча. Мобілізуєча. Гарольд Дуайт Лассуелл. «Ното politician». Біосоціальні фактори лідерства. Внутрішні чинники. Здоров'я. Вік. Біоритми. Зовнішні природні чинники. Екологічний стан довкілля. Цикли сонячної активності. Пори року. Зовнішні чинники людського походження. Вплив суб'єктів політики на лідерів. Формування емоційного стану політичного лідера. Міміка та пантоміміка. Вокалізація.

Основні концепції політичного лідерства. Концепція особистих якостей. Авторитарно-волюнтаристський підхід (Платон, Нікколо Макіавеллі, Томас Карлайл, Фрідріх Ніцше, Дмитро Донцов та ін.). Аристократичний підхід (Арістотель, Хосе Ортега-і-Гассет, В'ячеслав Липинський та ін.). Функціональна концепція (Толкотт Парсонс, Роберт Такер, Маргарет Германн та ін.). Особистісно-ситуативна концепція (Фред Фідлер, Пол Герсі та Кен Бланшар). Ситуаційна модель прийняття рішень (Віктор Врум, Філіпп Йеттон).

Характерні риси та основні функції політичного лідера. Політичне лідерство як об'єктивно-суб'єктивний процес. Риси політичного лідера за Максом Вебером. Пристрасть. Почуття відповідальності. Окомір. Риси політичного лідера за Дмитром Донцовим. Мужність. Шляхетність. Мудрість. Якості політичного лідера (Володимир Мальцев). Здатність кваліфіковано акумулювати й адекватно виражати у своїй діяльності інтереси широких мас. Інноваційність. Політична поінформованість. Лексикон (політичний тезаурус). Відчуття часу. Функції політичного лідера. Інтеграція суспільства, об'єднання мас. Знайдення і прийняття оптимальних політичних рішень. Соціальний арбітраж і патронат. Комунікація влади і мас. Мобілізація мас. Легітимація влади.

Веберівська типологія політичного лідерства. Традиційне лідерство. Рационально-легальне/бюрократичне лідерство. Харизматичне лідерство. Плебісцитарна лідерська демократія.

Психопатологічна типологія лідерства Гарольда Дуайта Лассвелла. Формула «політичної людини». Праця «Психопатологія і політика» (1930). «Чисті» типи. Лідери-агітатори. Лідери-адміністратори. Два підтипи лідерів-адміністраторів. Лідери-теоретики. Еклектичний тип. «Примусовий», «драматизуючий» та «неупереджений» типи характерів політичних лідерів.

Бінарна типологізація лідерства Єжи Йозефа Вятра. Праця «Соціологія політичних відносин» (1977). Лідери-ідеологи та лідери-прагматики. Лідери-харизматики та лідери-репрезентанти. Лідери-угодовці та лідери-фанатики. Відкриті лідери та лідери-догматики.

Типологія політичних лідерів Маргарет Германн. Праця «Стили лідерства у формуванні зовнішньої політики» (1990). Лідер-прапорносець (центр). Лідер-служитель (службовець/комівояжер). Лідер-торговець (маріонетка). Лідер-пожежник.

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101

Ціннісна типологія лідерства Крістофера Годжкінсона. Праця «Філософія лідерства» (1983). Лідер-кар'єрист. Лідер-політик. Лідер-технік. Лідер-поет.

Типи керівників-лідерів Едварда де Бона. Поняття «латеральне мислення». Принципи та техніка латерального мислення. РМІ (plus-minus-interesting/ плюс-мінус-цікаво). Праця «Шість капелюхів мислення» (1985). Управління (синій капелюх). Інформація та факти (білий капелюх). Емоції та почуття (червоний капелюх). Критичне судження (чорний капелюх). Оптимістична реакція (жовтий капелюх). Креативність (зелений капелюх). Стратегії та програми. Практичне використання. Типи керівників-лідерів. Ті, що ведуть за собою. Організатори. Організатори груп. Генератори ідей. Синтезатори. Дослідники. Зберігачі інформації. Слідопити. Реактори. Роз'яснювачі. Комуникатори. Продавці ідей. Дипломати. Виконавці.

ТЕМА 8. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЛІДЕРА

Диференційно-психологічний аналіз лідера. Складові темпераменту людини. Загальна активність. Рушійні прояви. Емоційність. Карл Густав Юнг. «Психологічні типи» (1921). Екстраверти та інтроверти. Холерики та меланхоліки. Флегматики та сангвініки. Методика Девіда Кейрсі. Перший тип темпераменту – Діонісій. Психологічні портрети. Тамада. Художник. Антрепренер. Майстер. Другий тип темпераменту – Епіметей. Психологічні портрети. Торговець. Охоронець. Адміністратор. Опікун. Третій тип темпераменту – Аполлон. Психологічні портрети. Журналіст. Романтик. Педагог. Віщун. Четвертий тип темпераменту – Прометей. Психологічні портрети. Фельдмаршал. Дослідник. Винахідник. Архітектор.

Лідерство в контексті соціонічної парадигми особистості Аушири Аугустінавічюте. Інформаційний метаболізм. Соціотипи. Дон Кіхот (інтуїтивно-логічний екстраверт) – Маркс, Фройд, Галілей, Ейнштейн. Дюма (сенсорно-етичний інтроверт) – Дантон, Гамільтон, Хрущов. Гюго (етико-сенсорний екстраверт) – Вашингтон, Енгельс, Араміс. Декарт (логіко-інтуїтивний інтроверт) – Джефферсон, Гегель, Юнг, Робесп'єр. Гамлет (етико-інтуїтивний екстраверт) – Жириновський, Шекспір, Троцький, Гітлер, Чаушеску. Горький (логіко-сенсорний інтроверт) – Кальвін, Ніцше, Сталін, Сулов. Македонський (сенсорно-логічний екстраверт) – Ленін, Петро I, Наполеон, Жуков. Єсенін (інтуїтивно-етичний інтроверт) – Руссо, Бухарін, Рижков. Цезар (сенсорно-етичний екстраверт) – Цезар, Цицерон, Толстой, Горбачов. Бальзак (інтуїтивно-логічний інтроверт) – Нострадамус, Вінер, Брежнєв. Лондон (логіко-інтуїтивний екстраверт) – Єльцин, Рейган. Драйзер (етико-сенсорний інтроверт) – Драйзер. Холмс (логіко-сенсорний екстраверт) – Буш, Назарбаєв, Собчак, Тетчер. Ватсон (етико-інтуїтивний інтроверт) – Конфуцій, Бердяєв, Карамзін, Флоренський. Гекслі (інтуїтивно-етичний екстраверт) – Каменєв, Соїєр, Рузвельт, карнегі. Габен (сенсорно-логічний інтроверт) – Зінов'єв. Психічні функції. Вісім доміант. Інтуїція

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

потенційних можливостей (Дон Кіхот, Гекслі). Інтуїція часу (Єсенін, Бальзак). Вольова сенсорика (Македонський, Цезар). Естетична сенсорика (Дюма, Габен). Етика внутрішніх емоцій (Гюго, Гамлет). Етика відносин (Драйзер, Ватсон). Ділова етика (Лондон, Холмс). Об'єктивна логіка (Декарт, Горький). Квадри. Альфа. Бета Гамма. Дельта. Симетричні взаємини. Дуальні, родинні, ділові, міражні, дзеркальні, конфліктні відносини, стосунки активації, тотожності, квазітотожності, повної протилежності, напівдоповнення, супер-Его. Асиметричні відносини. Соціальний контроль та соціальне замовлення.

Онтогенетичний аналіз лідера. Студії Зигмунда Фрейда. Психосексуальні стадії та типи характерів. Орально-пасивний тип особистості. Анально-утримуючий тип особистості. Анально-виштовхуючий тип особистості. Агресивний тип особистості. Ідеальна/зріла особистість. Соціальні детермінанти в творчості Альфреда Адлера. Концепт архетипів Карла Густава Юнга. Індивідуалізація та самореалізація. Психоаналіз постаті Адольфа Гітлера.

Загально-психологічний аналіз лідера. Вісім вікових періодів за Еріком Еріксоном. Орально-сенсорний (до 1 року; надія). М'язово-оральний (1–3 роки; сила волі). Локомоторно-генітальний (4–6 років; ціль). Латентний (6–11 років; компетентність). Підліток (11–20 років; вірність). Рання зрілість (21–25 років; любов). Середня зрілість (26–60 років; турбота). Пізня зрілість (61 – смерть; мудрість). Набуття ідентичності на стадії підлітка. Неспроможність її подолання Адольфом Гітлером. Типи характеру за Еріком Фроммом. Рецептивний тип. Експлуаторський тип. Нагромаджувальний тип. Ринковий тип. Продуктивний тип. Теорія самоактуалізації особистості абрахама Маслоу. Диференціація особистостей за ієрархічною системою мотивацій. Еупсихея. Лідерство як рівень рівень задоволення потреби самоактуалізації.

ТЕМА 9. ЛІДЕРСТВО У КОНТЕКСТІ КОУЧИНГУ

Коучинг як інструмент розвитку лідерів і команд. Поняття «коучинг». Принципи коучингу. Коуч-позиція та формування потоку довіри. Особливості мислення у форматі коучингу. Нейрологічні рівні мислення. Постановка мети згідно моделі Джона Уітмора. Ефекти від коучингу в індивідуальній та командній взаємодії. Усвідомленість лідера та коучинг. Коучинг для громадських організацій. Кодекс Етики Міжнародної федерації коучів (ICF). Категоріальний апарат коучингу.

Комунікація в стилі коучингу. Комунікація як процес. Моделі комунікацій та як їх використовувати для сприяння усвідомленості. Інструменти коучингової комунікації. Поняття соціального інтелекту та його важливість у комунікації. Розвиток соціального інтелекту лідера.

Лідерство та менеджмент у форматі коучингу. Лідерські компетенції та лідерський потенціал. Ціннісний підхід у лідерстві. Життєва

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

позиція лідера. Коучинговий стиль лідерства. Ситуаційне лідерство та коучинг. Робота лідера з командою. Коучинг команд.

Практичні моделі формування лідерства в рамках коучингу. Індивідуальний план розвитку. Модель коучингу GROW. GROW для команди. Модель «4Р» Управлінського коучингу. Модель «Моя команда». Модель «Я – Лідер». Свідома Робоча Угода.

**ТЕМА 10. РЕКРУТИНГ ТА УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ
РЕСУРСАМИ**

Рекрутинг у розрізі основних HR-процесів. Етапи рекрутингу. Пошук і підбір кандидатів. Відбір кандидатів. Співбесіда та конкурс. Залучення кваліфікованих кадрів на місцях. Запрошення на роботу та адаптація.

Основи управління людськими ресурсами: (HR) та HR-стратегія. Основні процеси HR у органах місцевого самоврядування. Створення та імплементація HR-стратегії. Типи співробітників та мотивація для різних типів. Управління командою під час кризи. Модель процесу успішного управління змінами.

Оцінка персоналу. Системи оцінки персоналу. Оцінка компетентності та оцінка результату. Задачі керівника у процесі оцінювання. Етапи розробки індивідуального плану розвитку (ІПР) для працівників.

Створення HR-бренду для територіальної громади. HR бренд: визначення, мета та результати створення. Внутрішні та зовнішні складові HR-бренду. Ціннісна пропозиція компанії як роботодавця (EVP) – інструмент утримання та залучення талановитих працівників. Зовнішні та внутрішні комунікації й управління HR-брендом.

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101
ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Заняття № 1.

**ТЕМА 2. ПРОБЛЕМАТИКА ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ В
РЕТРОСПЕКЦІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ (2 год.)**

1. Класичні теорії еліт кінця ХІХ – початку ХХ ст.
2. Аксіологічні теорії еліт.
3. Теорії демократичного елітизму.
4. Концепції ліберального елітаризму.
5. Концепції плюралізму еліт.
6. Неоелітистська концепція.

Рекомендована література:

I. Базові посібники:

1. Гошовська В.А., Задоя К.Ф. Становлення української елітологічної думки: навч.-метод. матеріали. Київ: НАДУ, 2013. С. 13–26. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hoshovska_Valentyna/Stanovlennia_ukrainsko_i_elitolohichnoi_dumky.pdf
2. Елітознавство: підручник / за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ: НАДУ, 2013. С. 58–71. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/ELITONAVSTVO-2013.pdf>

II. Додаткова література:

3. Гожев К. Теорія еліт і соціально-філософський аналіз конфліктних ситуацій. *І.* 2006. Число 45. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n45texts/gozhev.htm>
4. Кочубей Л.О. Політична еліта та політичний клас у сучасній політології. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї.* Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. ІФ Кураса НАН України, 2009. С. 96–107. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26610/15-Kochubey.pdf?sequence=1>

Заняття № 2.

**ТЕМА 3. ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТОЗНАВЧОЇ ДУМКИ
(2 год.)**

1. Концепція національної аристократії Вячеслава Липинського.
2. Погляди Михайла Грушевського щодо ролі еліти в українському державотворенні.
3. Теорія еліти Дмитра Донцова.
4. Проблематика еліти у працях ідеологів ОУН.
5. Політична еліта у працях Івана Лисяка-Рудницького та Володимира Винниченка.

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101

6. Елітологічні студії українських політологів кінця XX – початку XXI ст.

*Рекомендована література:*I. Базові посібники:

1. Гошовська В.А., Задоя К.Ф. Становлення української елітологічної думки: навч.-метод. матеріали. Київ: НАДУ, 2013. С. 31–63. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hoshovska_Valentyna/Stanovlennia_ukrainsko_i_elitolohichnoi_dumky.pdf
2. Елітознавство: підручник / за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ: НАДУ, 2013. С. 77–94. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/ELITOZNAVSTVO-2013.pdf>

II. Додаткова література:

3. Донцов Д. Дух нашої давнини. Друге видання. Мюнхен, Монреаль, 1951. 341 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/3517/file.pdf>
4. Ілленко А. Питання еліти в ідеології українського націоналізму. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 18/2009. С. 674–681. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/73367/79-Illenko.pdf?sequence=1>
5. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери. 2-е видання, перероблене і доповнене. Львів: Кальварія, 1997. 224 с. С. 53–59 (Розділ 2. Еліти в українському політичному житті та політичній думці). URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-35.html>
6. Липинський В. Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського монархізму. Писані 1919–1926 р. Відень, 1926. 580 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/3615/file.pdf>

*Заняття № 3-4.***ТЕМА 6. ЕЛІТНА ДЕРЖАВНА КАДРОВА ПОЛІТИКА (4 год.)**

1. Елітна особистість як чинник перезавантаження кадрової управлінської практики.
2. Компетенції державного службовця.
3. Психологічні підходи до реалізації вимог елітизації кадрової політики.
4. Ділове спілкування у системі кадрової взаємодії.
5. Імідж елітного державного службовця у процесі реалізації державної кадрової політики.
6. Стрес як невід’ємна складова діяльності державного службовця.
7. Міжособистісні стилі розв’язання конфліктів у діяльності державних службовців.
8. Європейська стратегія державної кадрової політики.

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101

9. Зарубіжний досвід формування та реалізації державної кадрової політики.
10. Основні напрями елітизації кадрів у державній службі України.

Рекомендована література:**I. Базовий посібник:**

1. Пірен М.І. Державна кадрова політика: шляхи елітизації [Навчальне видання]: Монографія. Київ: «Талком», 2014. С. 9–110.

II. Додаткова література:

2. Волкова Н. Стратегічне управління персоналом публічної служби в умовах євроінтеграції. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. «Публічне управління та адміністрування»*. 2023. № 2 (5). С. 17–21.
3. Кушнір С.П. Професійна компетентність державних службовців: сутнісно-понятійна характеристика. *Право*. 2020. № 4 (70). URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2020/26.pdf
4. Німець В.В. Основи техніки ділового спілкування при підготовці державних службовців. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/4_5_2010/43.pdf
5. Пірен М.І. Менеджмент і маркетинг у діяльності державної влади: навч. посіб. Київ: «Талком», 2013. 210 с.
6. Пірен М.І. Політико-управлінська еліта України: соціо-психологічний аналіз: монографія. Чернівці: Чернівецький національний ун-т, 2013. 423 с.
7. Пірен М.І. Шляхи впровадження європейських цінностей у кадрову політику управлінської культури в сучасному українському суспільстві: соціо-психологічний підхід. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v9/i9/53.pdf>
8. Плецан Х.В. Формування і удосконалення кадрової політики в середовищі публічної політики: зарубіжний досвід. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 5. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/5_2019/28.pdf
9. Управління конфліктами для потреб публічної служби: посібник і методичні рекомендації / Калениченко Т., Кисельова Т., Копіна А., Корабльова О., Проценко Д.; за заг. ред. Д. Проценко. Київ: Ваіте, 2021. 224 с. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/4/b/521680_0.pdf
10. Філіппова В.Д. Детермінанти стресу в діяльності державних службовців. *Вісник Херсонського національного технічного університету. «Публічне управління та адміністрування»*. 2024. № 1 (88). С. 390–396. URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/614/590

ТЕМА 8. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЛІДЕРА (4 год.)

1. Диференційно-психологічний аналіз лідера.
2. Лідерство в контексті соціонічної парадигми особистості Аушри Аугустінавічюте.
3. Онтогенетичний аналіз лідера.
4. Загально-психологічний аналіз лідера.

Рекомендовані джерела:I. Базові посібники:

1. Кухта Б. Феномен політичного лідера. Історичні силуети на тлі епох. Львів: Кальварія, ЛФУАДУ, 2000. С. 25–55 (*II. Соціально-психологічний портрет лідера*).
2. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери. 2-е видання, перероблене і доповнене. Львів: Кальварія, 1997. С. 122 – 144. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-886.html> (*До психологічних досліджень феномена політичного лідера*).

II. Методичні вказівки:

3. Запитальники до вивчення ментальності та етнічних стереотипів населення України / Підготував М.П. Зан. Ужгород: Вид-во Ужгород. ун-ту, 2002. 44 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/56429/1/%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d1%82%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d1%96%d1%81%d1%82%d1%8c.pdf> (С. 25–38: 4. Шкала визначення соціотипу; 5. Перевірочний тест (визначення соціотипу); 6. Як визначити психологічний тип).

III. Додаткова література:

4. Каганець І. Нація золотих комірців. Психоінформаційна концепція України. Тернопіль: Мандрівець, 2005. 208 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kahanets/Natsiia_zolotykh_komirtsiv.pdf
5. Каганець І. Психологічні аспекти в менеджменті: типологія Юнга, соціоніка, психоінформатика. Київ–Тернопіль: Мандрівець–Port-Royal, 1997. 204 с. URL: https://www.ar25.org/sites/default/files/node/2013/06/22546/psikhologichni_aspektivmieniedzhmienti-ighorkaghaniets.pdf

IV. Інтернет-ресурси:

6. Аушра Аугустінавічюте (04.04.1927–19.08.2005), литовська економістка і соціолог, основоположниця соціоніки. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%83%D1%88%D1%80%D0%B0_%D0%90%D1%83%D2%91%D1%83%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%87%D1%8E%D1%82%D0%B5
7. Соціотип. 16 типів особистості в соціоніці. URL: <https://socioniks.net/ua/sociotype/>

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101

8. Тест на тип. Соціоніка. Офіційний тест соціоніка Віктора Гуленко. Онлайн тест на визначення типу особистості. URL: <https://socioniks.net/ua/test/>

Заняття № 7-8.

**ТЕМА 9. ЛІДЕРСТВО У КОНТЕКСТІ КОУЧИНГУ
(4 год.)**

1. Коучинг як інструмент розвитку лідерів і команд.
2. Комунікація в стилі коучингу.
3. Лідерство та менеджмент у форматі коучингу.
4. Практичні моделі формування лідерства в рамках коучингу.

*Рекомендовані джерела:*I. Базовий посібник:

1. Брайковська А., Гриценко Т., Тимофєєва К. Коучинг для лідерів громадських організацій. Переклад етичного кодексу коуча з англійської – Галина Потопальська. Київ: Проєкт «3D Project: Розвиток попри перешкоди. Стійке громадянське суспільство в часи пандемії та в майбутньому», що виконується Фондом Східна Європа за фінансової підтримки Європейського Союзу, 2022. 81 с. URL: https://eef.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/Posibnyk-z-kouchyngu-dlya-lideriv-gromadskiyh-organizatsij_3D-Project.pdf

II. Додаткова література:

2. Адізес І.К. Ідеальний керівник. Чому ви не можете стати ним, і що робити з цього приводу. Нова парадигма менеджменту. Київ: Києво-Могилянська академія, 2006. 268 с.
3. Вітмор Д. Ефективний коучинг. Принципи і практика. Київ: КМ-БУКС, 2019. 336 с.
4. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків: Vivat, 2019. 512 с.
5. Гоулман Д., Бояцис Р., МакКі Е. Емоційний інтелект лідера. Київ: Наш Формат, 2019. 288 с.
6. Гоулман Д. Емоційний інтелект у бізнесі. Як стати успішним у житті та кар'єрі. Харків: Vivat, 2021. 528 с.
7. Гоулман Д. Соціальний інтелект. Нова наука про людські відносини. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 400 с.
8. Ельбек М. Одне життя. Як ми розучилися жити змістовно. Київ: Yakaboo Publishing, 2020. 192 с.

Заняття № 9-10.

**ТЕМА 10. РЕКРУТИНГ ТА УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ
РЕСУРСАМИ (4 год.)**

1. Рекрутинг у розрізі основних HR-процесів.
2. Основи управління людськими ресурсами: (HR) та HR-стратегія.

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101

3. Оцінка персоналу.
4. Створення HR-бренду для територіальної громади.

Рекомендована література:

I. Базовий посібник:

1. Посібник з основ управління людськими ресурсами для територіальних громад. 55 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/767/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_HR.pdf

II. Додаткова література:

2. Ібрагімова І.М. Лідерство у громаді. Як насажувати людей та досягати спільних цілей. Посібник. Київ: «Видавництво «Юстон», 2020. 106 с. URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Leadership_In_Hromada.pdf
3. Лідерство в місцевому самоврядуванні: словник термінів / за заг. ред. В.А. Гошовської, Л.А. Пашко, А.К. Гука та ін. Харків: Фактор, 2015. 156 с. (Серія «Бібліотечка лідера місцевого самоврядування»). URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/463/3.pdf>
4. Розвиток лідерства / Л. Бізо, І. Ібрагімова, О. Кікоть, Є. Барань, Т. Федорів; за заг. ред. І. Ібрагімової. Київ: Проект «Реформа управління персоналом на державній службі в Україні», 2012. 400 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA.pdf>

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ОРГАНІЗАЦІЇ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Зміст самостійної роботи з навчальної дисципліни «Елітологія» визначається типовою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Самостійна робота поділяється на аудиторну і позааудиторну.

Аудиторна самостійна робота реалізується під час читання лекцій і практичних занять, проведення індивідуальних консультацій та ін.

Самостійна робота студентів над навчальним матеріалом програми курсу, що не виноситься на розгляд під час лекційних і практичних занять (*позааудиторна самостійна робота*), має на меті сформувати вміння самостійно працювати над рекомендованою літературою та відповідати на поставлені в аудиторіях питання.

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «Елітологія» включає колоквиум із прочитаної наукової/науково-популярної монографії (на вибір студента).

виконання аналітичних завдань з оцінки етнополітичної ситуації в різних країнах світу та вивчення проблемних кейсів етнополітики як за кордоном, так і в Україні.

Пристаючи до самостійної роботи студентам необхідно:

- 1) попередньо ознайомитися з навчальним матеріалом, що виноситься на лекційні і практичні заняття;
- 2) перевірити здобутті знання шляхом самоконтролю, відповідаючи на поставлені питання;
- 3) виокремити ключові проблеми навчального матеріалу, що виноситься на самостійну роботу та опрацювати їх.

У процесі самостійної роботи студенти мають оволодіти вміннями та навичками:

- 1) організації самостійної навчальної діяльності;
- 2) праці з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою;
- 3) конспектування літературних джерел;
- 4) опрацювання статистичної інформації та даних емпіричних моніторингів трансформацій у світі.

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101
ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ**

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «Елітологія» у рамках *одного модульного контролю* передбачає *колоквіум із прочитаної наукової/науково-популярної монографії (на вибір студента)*.

ПЕРЕЛІК МОНОГРАФІЙ ДЛЯ КОЛОКВІУМУ (на вибір):

1. Адізес І. Ідеальний керівник. Чому ним неможливо стати. Київ: Наш формат, 2017. 288 с.
2. Адізес І. Командне лідерство. Як порозумітися з будь-яким менеджером. Київ: Наш формат, 2019. 312 с.
3. Аксельрод А. Юлій Цезар. 6 законів сучасного лідера. Харків: Видавництво «Vivat», 2021. 224 с.
4. Військове лідерство: компетентність, впевненість, гнучкість. Наставова FM 6-22 (FM 22-100). Київ: КНТ, 2023. 280 с.
5. Грін Р. 48 законів влади. Харків: Книжковий клуб «Кліб Сімейного Дозвілля», 2017. 607 с.
6. Гудвін Д.К. Лідерство у буремні часи; пер. з англ. К. Смаглій. Харків: Видавництво «Vivat», 2021. 592 с. (Серія «Історія та політика»).
7. Денисенко В., Вишневецький Ю. Політики не брешуть. 10 законів взаємодії політиків і виборців. Київ: Наш формат, 2020. 296 с.
8. Джонсон Б. Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію; пер. з англ. Ю. Гірича. Харків: Видавництво «Vivat», 2019. 400 с. (Серія «Біографії та мемуари»).
9. Еспрі Д. Змінюючи правила гри. Як лідери, новатори і візійники перемагають у житті. Харків: Видавництво «Vivat», 2021. 384 с.
10. Ільницький В.І., Федака С.Д. Перші особи. Історія Закарпаття в біографіях його керівників. Історико-публіцистичні нариси. Ужгород: ТІМРАНИ, 2011. 216 с.
11. Каплан Р.Д. Політика воїна. Чому справжній лідер мусить мати харизму варвара. Київ: Видавництво «Vivat», 2022. 224 с.
12. Корнієнко В.О., Аксельрод Р.Б. Політична компетентність владної еліти: зміст і механізми формування: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2018. 172 с.
13. Кухта Б. Феномен політичного лідера. Історичні силуети на тлі епох. Львів: Кальварія, ЛФУАДУ, 2000. 232 с.
14. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери. 2-е видання, перероблене і доповнене. Львів: Кальварія, 1997. 224 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-35.html>
15. Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки; Державець / Пер. з іт. А. Перепаді; Худож.-ілюстратор І.І. Яхін; Худож.-оформлювачі Б. П. Бублик, В. А. Мурликін. Харків: Фоліо, 2007. 511 с.

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

16. Маккрістал С., Коллінз Т., Сильверман Д., Фасселл К. Команда команд. Нові правила взаємодії у складному світі / пер. з англ. А. Жищинської. Дніпро: Моноліт, 2018. 384 с.
17. Марке Д. Розверніть корабель. Уроки менеджменту від капітана підводного човна / пер. з англ. А. Дубченко. Київ: Наш Формат, 2021. 264 с.
18. Обличчя влади: російська політична еліта. 1998–2000 рр. / За редакцією О.Й. Гринкевича і А.Ф. Гуцала. Київ: Наук. думка, 2002. 384 с.
19. Олланд Ф. Уроки влади. Харків: Фоліо, 2019. 448 с.
20. Петрецький В. Історичні особливості становлення політичної еліти Закарпаття (перша чверть ХХ століття). Передм.: Маріан Токар / Науково-дослідний інститут політичної регіоналістики. Ужгород: ФОП Бреза А.Е., 2014. 60 с.
21. Підлуцький О. Лідери, що змінили світ. Харків: Фоліо, 2020. 444 с.
22. Політика в особах (Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти): навч. посібник / За заг. ред. проф. Ф. М. Рудича. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 400 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/politics-in-persons_149.pdf
23. Робертс Е. Лідерство в часи війни. Головні уроки від творців історії. Київ: КМ-Букс, 2021. 216 с.
24. Рубенштейн Д. Бути лідером. Мудрість від тих, хто змінив правила гри / пер. з англ. Ю. Кузьменко. Київ: Лабораторія, 2021. 448 с.
25. Сінек С. Почни з чому. Як великі лідери надихають до дії кожного. Київ: Видавництво «Основи», 2015. 214 с.
26. Сінек С. Справжні лідери їдять останніми. Як створити команду мрії. Харків: Видавництво «Vivat», 2022. 416 с.
27. Скориніна-Погребна О. Формування економічної еліти в сучасному українському суспільстві. Харків: ІНЖЕК, 2012. 280 с.
28. Сунь-цзи. Мистецтво війни. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 110 с.
29. Хорошевський А. Промови, що змінили світ. 2-ге видання, перероблене. Харків: Фоліо, 2022. 320 с.
30. Чаморро-Премюзік Т. Чому так багато некомпетентних чоловіків стають лідерами (і як це змінити)? Харків: Видавництво «Vivat», 2020. 224 с.

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ
НА МОДУЛЬНУ КОНТРОЛЬНУ РОБОТУ

1. Концепції елітизму в епоху Ренесансу та Модерну.
2. Класичні теорії еліт кінця ХІХ – початку ХХ ст.
3. Аксиологічні теорії еліт.
4. Теорії демократичного елітизму.
5. Концепції ліберального елітаризму.
6. Концепції плюралізму еліт.
7. Неоелітистська концепція.
8. Концепція національної аристократії Вячеслава Липинського.
9. Теорія еліти Дмитра Донцова.
10. Елітологічні студії українських політологів кінця ХХ – початку ХХІ ст.
11. Соціально-стратифікаційні системи та їх роль в елітотворенні.
12. Гільдійний механізм рекрутування еліти.
13. Антрепренерський механізм рекрутування еліти.
14. Класичні типології еліт.
15. Структурно-функціональна типологія еліти.
16. Критерії та типологізації сучасної політичної еліти.
17. Зміст поняття «політичне лідерство».
18. Основні концепції політичного лідерства.
19. Характерні риси та основні функції політичного лідера.
20. Веберівська типологія політичного лідерства.
21. Психопатологічна типологія лідерства Гарольда Дуайта Ласвелла.
22. Бінарна типологізація лідерства Єжи Йозефа Вятра.
23. Типологія політичних лідерів Маргарет Германн.
24. Диференційно-психологічний аналіз лідера.
25. Лідерство в контексті соціонічної парадигми особистості Аушри Аугустінавічюте.
26. Онтогенетичний аналіз лідера.
27. Загально-психологічний аналіз лідера.
28. Коучинг як інструмент розвитку лідерів і команд.
29. Комунікація в стилі коучингу.
30. Лідерство та менеджмент у форматі коучингу.
31. Практичні моделі формування лідерства в рамках коучингу.
32. Рекрутинг у розрізі основних HR-процесів.
33. Основи управління людськими ресурсами: (HR) та HR-стратегія.
34. Оцінка персоналу.
35. Створення HR-бренду для територіальної громади.

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ІСПИТ (денна форма)

1. Зародження елітознавства в Стародавньому Китаї.
2. Розвиток ідей елітизму в античній Греції.
3. Елітознавство європейського Середньовіччя.
4. Концепції елітизму в епоху Ренесансу та Модерну.
5. Класичні теорії еліт кінця ХІХ – початку ХХ ст.
6. Аксиологічні теорії еліт.
7. Теорії демократичного елітизму.
8. Концепції ліберального елітаризму.
9. Концепції плюралізму еліт.
10. Неоелітистська концепція.
11. Зародження елітознавства в добу Київської Русі.
12. Елітознавчі концепти у творах українських мислителів епохи Відродження та Просвітництва.
13. Ідеї елітарної особистості у філософії Григорія Сковороди.
14. Егалітаристські погляди Сергія Подолинського та Михайла Драгоманова.
15. Елітознавчі ідеї та егалітаризм Івана Франка і Лесі Українки.
16. Концепція національної аристократії Вячеслава Липинського.
17. Погляди Михайла Грушевського щодо ролі еліти в українському державотворенні.
18. Елітологічні ідеї Миколи Міхновського.
19. Теорія еліти Дмитра Донцова.
20. Проблематика еліти у працях ідеологів ОУН.
21. Політична еліта у працях Івана Лисяка-Рудницького та Володимира Винниченка.
22. Елітологічні студії українських політологів кінця ХХ – початку ХХІ ст.
23. Особливості формування і тенденції розвитку політичної еліти Закарпаття.
24. Соціально-стратифікаційні системи та їх роль в елітотворенні.
25. Гільдійний механізм рекрутування еліти.
26. Антрепренерський механізм рекрутування еліти.
27. Класичні типології еліт.
28. Структурно-функціональна типологія еліти.
29. Критерії та типологізації сучасної політичної еліти.
30. Елітна особистість як чинник перезавантаження кадрової управлінської практики.
31. Компетенції державного службовця.
32. Психологічні підходи до реалізації вимог елітизації кадрової політики.
33. Ділове спілкування у системі кадрової взаємодії.

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

34. Імідж елітного державного службовця у процесі реалізації державної кадрової політики.
35. Стрес як невід'ємна складова діяльності державного службовця.
36. Міжособистісні стилі розв'язання конфліктів у діяльності державних службовців.
37. Європейська стратегія державної кадрової політики.
38. Зарубіжний досвід формування та реалізації державної кадрової політики.
39. Основні напрями елітизації кадрів у державній службі України.
40. Зміст поняття «політичне лідерство».
41. Основні концепції політичного лідерства.
42. Характерні риси та основні функції політичного лідера.
43. Веберівська типологія політичного лідерства.
44. Психопатологічна типологія лідерства Гарольда Дуайта Лассвелла.
45. Бінарна типологізація лідерства Єжи Йозефа Вятра.
46. Типологія політичних лідерів Маргарет Германн.
47. Ціннісна типологія лідерства Крістофера Годжкінсона.
48. Типи керівників-лідерів Едварда де Боно.
49. Диференційно-психологічний аналіз лідера.
50. Лідерство в контексті соціонічної парадигми особистості Аушри Аугустінавічюте.
51. Онтогенетичний аналіз лідера.
52. Загально-психологічний аналіз лідера.
53. Коучинг як інструмент розвитку лідерів і команд.
54. Комунікація в стилі коучингу.
55. Лідерство та менеджмент у форматі коучингу.
56. Практичні моделі формування лідерства в рамках коучингу.
57. Рекрутинг у розрізі основних HR-процесів.
58. Основи управління людськими ресурсами: (HR) та HR-стратегія.
59. Оцінка персоналу.
60. Створення HR-бренду для територіальної громади.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ІСПИТ (заочна форма)

1. Соціально-стратифікаційні системи та їх роль в елітотворенні.
2. Гільдійний механізм рекрутування еліти.
3. Антрепренерський механізм рекрутування еліти.
4. Елітна особистість як чинник перезавантаження кадрової управлінської практики.
5. Компетенції державного службовця.
6. Психологічні підходи до реалізації вимог елітизації кадрової політики.

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

7. Ділове спілкування у системі кадрової взаємодії.
8. Імідж елітного державного службовця у процесі реалізації державної кадрової політики.
9. Стрес як невід'ємна складова діяльності державного службовця.
10. Міжособистісні стилі розв'язання конфліктів у діяльності державних службовців.
11. Європейська стратегія державної кадрової політики.
12. Зарубіжний досвід формування та реалізації державної кадрової політики.
13. Основні напрями елітизації кадрів у державній службі України.
14. Веберівська типологія політичного лідерства.
15. Психопатологічна типологія лідерства Гарольда Дуайта Лассвелла.
16. Бінарна типологізація лідерства Єжи Йозефа Вятра.
17. Типологія політичних лідерів Маргарет Германн.
18. Коучинг як інструмент розвитку лідерів і команд.
19. Комунікація в стилі коучингу.
20. Лідерство та менеджмент у форматі коучингу.
21. Практичні моделі формування лідерства в рамках коучингу.
22. Рекрутинг у розрізі основних HR-процесів.
23. Основи управління людськими ресурсами: (HR) та HR-стратегія.
24. Оцінка персоналу.
25. Створення HR-бренду для територіальної громади.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Гошовська В.А., Задоя К.Ф. Становлення української елітологічної думки: навч.-метод. матеріали. Київ: НАДУ, 2013. 68 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hoshovska_Valentyna/Stanovlennia_ukrainsko_i_elitolohichnoi_dumky.pdf
2. Гринчук Ю.С., Хахула Б.В. Лідерство та командотворення. Методичні вказівки для підготовки та організації практичних занять та самостійної роботи студентів освітнього рівня (ОП) «Бакалавр» усіх форм навчання. Біла Церква, 2018. 65 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/3055/1/liderstvo_ta_komandoutvo_rennya.pdf
3. Елітознавство: підручник / за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ: НАДУ, 2013. 268 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/ELITOVNAVSTVO-2013.pdf>
4. Кляшторний М. Лекції з дисципліни «Основи елітології» для студентів спеціальності 052 «Політологія» освітнього рівня «Бакалавр» ОПП

- * Навчально-методична серія «Кафедра», № 101
«Політологія». Київ, 2022. 117 с. URL: http://www.philosophy.univ.kiev.ua/uploads/editor/Images/Kafedry/Polit_nauk/osnovy_elitologii_klashtornyj.pdf
5. Кухта Б. Феномен політичного лідера. Історичні силуети на тлі епох. Львів: Кальварія, ЛФУАДУ, 2000. 232 с.
 6. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери. 2-е видання, перероблене і доповнене. Львів: Кальварія, 1997. 224 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-35.html>
 7. Нестуля О.О., Нестуля С.І., Карманенко В.В. Основи лідерства: тренінг. Київ: Знання, 2013. 287 с.
 8. Нестуля О.О., Нестуля С.І., Кононець Н.В. Основи лідерства: електронний посібник для самостійної роботи студентів. Полтава: ПУЕТ, 2018. 241 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/10004/1/%d0%9e%d1%81%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b8%20%d0%bb%d1%96%d0%b4%d0%b5%d1%80%d1%81%d1%82%d0%b2%d0%b0%20%d0%9f%d0%92%d0%a8-2020.pdf>
 9. Пірен М. І. Елітологія: підручник. Київ: «Талком», 2014. 312 с.
 10. Політичне лідерство: навчальний посібник / В.А. Гапоненко, С.С. Бульбенюк, Н.М. Довганик та ін. Київ: КНЕУ, 2021. 324 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/341ffef6-c4c0-4c5b-b83e-197abac62b16/content>

Допоміжна література

1. Брайковська А., Гриценко Т., Тимофєєва К. Коучинг для лідерів громадських організацій. Переклад етичного кодексу коуча з англійської – Галина Потопальська. Київ: Проєкт «3D Project: Розвиток попри перешкоди. Стійке громадянське суспільство в часи пандемії та в майбутньому», що виконується Фондом Східна Європа за фінансової підтримки Європейського Союзу, 2022. 81 с. URL: https://eef.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/Posibnyk-z-kouchyngu-dlya-lideriv-gromadskyh-organizatsij_3D-Project.pdf
2. Вегеш М., Токар М. Особливості формування і тенденції розвитку політичної еліти Закарпаття. *Українська еліта у другій половині XIX – на початку XXI століття: особливості формування, трансформація уявлень, інтелектуальний потенціал. Західні землі. Вибрані проблеми* / від. ред. Ігор Соляр, упоряд. Олег Муравський, Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Кн. 1. Львів, 2023. С. 495–520.
3. Войтко С.В., Мельниченко А.А. Лідерство та антикризовий менеджмент: підручник. Київ: КПІ імені Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 194 с. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/46821/1/Liderstvo.pdf>

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101

4. Зан М.П. Інститут етнополітичного лідерства в Словаччині та Україні (за результатами експертного опитування). *Роль суспільних наук у забезпеченні стабільності розвитку глобальних світових процесів у XXI ст.*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 3–4 квітня 2020 року). Київ: ГО «Київська суспільствознавча організація», 2020. С. 75–80. URL: <https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/56379>
5. Зан М.П. Особливості етнополітичного лідерства в контексті парламентської репрезентації меншитарних етнічних груп України. *Міжнародні та політичні дослідження*. Одеса, 2020. Вип. 33. С. 143–168. URL: <https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/55980>
6. Ібрагімова І.М. Лідерство у громаді. Як наснажувати людей та досягати спільних цілей. Посібник. Київ: «Видавництво «Юстон», 2020. 106 с. URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Leadership_In_Hromada.pdf
7. Кармазіна М., Бевз Т., Горбатюк М., Зорич О. Регіональні політичні еліти в Україні: особливості формування, цінності та ідентичності (кінець 1991–2019 рр.). Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 264 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/political_regional_elite.pdf
8. Лідерство в місцевому самоврядуванні: словник термінів / за заг. ред. В.А. Гошовської, Л.А. Пашко, А.К. Гука та ін. Харків: Фактор, 2015. 156 с. (Серія «Бібліотечка лідера місцевого самоврядування»). URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/463/3.pdf>
9. Орлів М.С. Розвиток лідерського потенціалу керівника сфери державного управління: навчальний посібник. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2017. 40 с. URL: https://nung.edu.ua/sites/default/files/2021-01/%D0%9E%D1%80%D0%BB%D1%96%D0%B2_%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%83.pdf
10. Пахарев А. Д. Політичне лідерство: історико-політологічний контекст і сучасне становище: автореф. дис... д-ра політ. наук: 23.00.02. Київ, 2003. 32 с.
11. Пірен М. Лідерство: сутність та реалізація в українському суспільстві: навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2012. 232 с.
12. Пірен М.І. Державна кадрова політика: шляхи елітизації [Навчальне видання]: Монографія. Київ: «Талком», 2014. 253 с.
13. Пірен М.І. Менеджмент і маркетинг у діяльності державної влади: навч. посіб. К.: «Талком», 2013. 210 с.

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101

14. Пірен М.І. Політико-управлінська еліта України: соціо-психологічний аналіз: монографія. Чернівці: Чернівецький національний ун-т, 2013. 423 с.
15. Посібник з основ управління людськими ресурсами для територіальних громад. 55 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/767/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_HR.pdf
16. Регіональні політичні еліти в Україні: аналіз літератури з проблеми та характеристика емпіричної бази для вивчення феномену (кінець 1991–2018 рр.). / За ред. М. С. Кармазіної. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 264 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Karmazina_Mariia/Rehionalni_politychni_elity_v_Ukraini_analiz_literatury_z_problemy_ta_kharakterystyka.pdf
17. Розвиток лідерства / Л. Бізо, І. Ібрагімова, О. Кікоть, Є. Барань, Т. Федорів; за заг. ред. І. Ібрагімової. Київ: Проект «Реформа управління персоналом на державній службі в Україні», 2012. 400 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA.pdf>
18. Сергеева Л.М., Кондратьєва В.П., Хромей М.Я. Лідерство: навч. посібн. / за наук. ред. Л.М. Сергеевої. Івано-Франківськ: «Лілея_НВ». 2015. 296 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/navichki_pracevlasht/liderstvo.pdf
19. Українські еліти в контексті місцевого і регіонального розвитку: історія та сучасність. Популярний нарис [Пухтинський М., Власенко О., Ворона П., Лопатинський В., Обушний О.]. Полтава: ПП Шевченко, 2009. 170 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/1724/1/Ukrainian%20Elites%20-%20Imposing%20A4.pdf>
20. Управління конфліктами для потреб публічної служби: посібник і методичні рекомендації / Калениченко Т., Кисельова Т., Копіна А., Корабльова О., Проценко Д.; за заг. ред. Д. Проценко. Київ: Ваіте, 2021. 224 с. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/4/b/521680_0.pdf

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Еліта держави. Всеукраїнська громадська організація. URL: <http://ed-ua.org/>
2. Еліта України. Національна рейтингова платформа. URL: <https://www.elitukraine.com/?lang=ua>
3. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. URL: http://idpnan.org.ua/vidavnicna_dijalnist.html

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

4. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipend.gov.ua/>
5. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/>
6. Українська академія лідерства. URL: <https://ual.ua/>
7. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/>
8. AISEC в Україні. URL: <https://aiesec.ua/>

* Навчально-методична серія «Кафедра», № 101
**ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ**

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- іспит;
- колоквіум;
- презентація результатів виконаної самостійної та індивідуальної роботи студента.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: *виступи на практичних заняттях; колоквіум.*

Форма модульного контролю: *письмова контрольна робота.*

Форма підсумкового семестрового контролю: *усний іспит.*

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне оцінювання на практичних заняттях та індивідуальна робота студента (денна форма)						Модульна контрольна робота	Сума	
T2	T3	T6	T8	T9	T10	Індивідуальне завдання	50	100
4	4	5	5	6	6	20		

T2, T3 – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	10	30
Колоквіум	1	20
Модульна контрольна робота	1	50
Разом	7	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

До модульної контрольної роботи допускаються всі студенти. Вона складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене *10-ма балами*.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння історичного контексту становлення елітології, механізмів рекрутування, типології політичних еліт і політичного лідерства, проблем формування елітної державної кадрової політики тощо. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене *15-ма балами*.

Третє запитання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене *25-ма балами*.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до *«Положення про порядок та методичку проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті»* (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**

- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування

проблем професійного спрямування;

- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

*** Навчально-методична серія «Кафедра», № 101**
Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

В умовах використання формату онлайн-навчання (дистанційного навчання) із застосуванням мережі Google Meet названі засоби, методи та форми визначаються за домовленістю зі здобувачами і в залежності від зручного виду взаємодії, застосовуються з допомогою існуючих функцій групових чатів та відеоконференцій.

Для ефективного засвоєння тематики є можливість демонстрації необхідних матеріалів на робочому столі комп'ютерного технічного засобу під час занять і семінарів. Зокрема, у разі потреби, під час онлайн-заняття можна надати доступ до свого екрану, щоб показати презентації або іншу тематичну інформацію на робочому столі.

Планування лекційних і семінарських занять, модульних контрольних робіт, звітування за індивідуальну та іншу передбачену програмою роботу зі студентами, а також підсумкова перевірка знань у формі іспиту (заліку) здійснюється заздалегідь за допомогою прив'язки до Google-календаря. Синхронізація запланованих заходів виконується автоматично на всіх зручних для їх проведення пристроях.

Науково-методичне видання

Зан Михайло Петрович

Елітологія

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для студентів-бакалаврів спеціальності спеціальності 052 – Політологія
(Освітньо-професійна програма «Політологія»)

Навчально-методична серія «КАФЕДРА»

№ 101

З–27

Зан М. Елітологія: навчально-методичні рекомендації для студентів-бакалаврів спеціальності 052 – Політологія (Освітньо-професійна програма «Політологія») / Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 100; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород, 2025. 42 с.

УДК 323.39 (076)